

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך ב, תשי"א

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

ניבים ופתגמים

14. עולה בקנה אחד

„דברי העדים עולים בקנה אחד עם הצהרתו של הנאשם.“ — במלים אלה סיכם פרקליטו של הנאשם את תמצית דבריהם של עדי הסנגוריה, בדרשו לזכות את איש-חסותו ולהכריז עליו כעל חף מפשע. דברי הפרקליט הובנו על ידי השופט והקהל כמשמעים: קיימת התאמה מלאה בין עדויותיהם של עדי הסנגוריה ובין דבריו של הנאשם, אין סתירות וניגודים ביניהם, ומכאן הוכחה לאמיתות הדברים. ואכן, זהו שימוש של הביטוי „עולים בקנה אחד“ בלשון דורנו. אך מניין בא ביטוי זה וכיצד התפתח? — רבים

יעלו על לבם מקרא מפורש (בראשית מא ה): „והנה שבע
 שבלים עולות בקנה אחד“, אך מובנו של הביטוי בפסוק
 זה רחוק מן השימוש השגור בפינו. שם אין פירושו אלא שאותן
 השיבולים צמחו על קנה, קנה־שיבולת, אחד. כיוצא בזה אף
 הצירוף „קנה־מידה“, הנמצא בספר יחזקאל (מב טז): „קִנְד
 רוח הקִדִּים — כלומר: את צד המזרח — בקנה המִדָּה, חמש
 מאות קנים בקנה המדה סביב“. ביטוי זה משאיל, אפוא
 את מושג קנה־השיבולת הפשוט למושג מקל המדידה,
 שאורכו קבוע ומוסכם. השאלה כזו סללה את הדרך גם
 למעבר מן ההוראה הפשוטה של „עולות בקנה אחד“ בתורה,
 אל השימוש המושאל „הדברים עולים בקנה אחד“, במשמעות:
 מתאימים זה לזה. שכן אין הכוונה בביטוי החדש, אלא: הם
 נמדדים בקנה־מידה אחד, יש להם מידה משותפת ואחידה,
 אפשר ששימוש מושאל זה, שבו משמש הפועל „עָלָה“
 במובן „נִמְדָּד“, הושפע גם משימושה של הלשון הגרמנית
 aufgehen, למשל בביטוי: sieben geht in vierzehn, כלומר:
 7 מחלק את 14 בלי שארית. במקרה זה
 הכוונה היא כי למספרים 14 ו־7 יחידת־מידה משותפת
 עד שאפשר לומר עליהם שהם „עולים בקנה אחד“. גלגול
 משולש עבר אפוא על הביטוי „עולים בקנה אחד“:
 במקרא פירושו — צומחים על בד אחד. מכאן הושאל,
 בהשפעת שימוש לועזי, להורות על שיתוף־המידה בין שני
 קטעים או מספרים; ומכאן, בהשאלה נוספת, התאזרח בפינו
 בהוראת תיאום, גם כלפי עניינים, שאינם ניתנים להערכת
 ולמדידה מדויקת.